

Από τον πόλεμο στην ενέργεια: γιατί επανέρχεται η πυρηνική επιλογή.



Οι δηλώσεις του Μητσοτάκη στο Παρίσι περί «εξερεύνησης» της πυρηνικής ενέργειας στη χώρα μας δεν έγιναν εν κενώ. Η ανθρωπότητα βρίσκεται σε μια περίοδο καμψής, με βαθιές τομές τόσο στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη όσο και στις διεθνείς εφοδιαστικές αλυσίδες. Η κρίση του 2008 — παρά τις τεράστιες προσπάθειες καμουφλαρίσματός της — δεν έλυσε ποτέ τα δομικά προβλήματα του συστήματος. Δεκαοκτώ χρόνια μετά, και μετά την αποτυχία της αριστεράς να προτείνει μια βιώσιμη εναλλακτική, οι συσσωρευμένες αντιφάσεις φαίνεται να εκρήγνυνται η μία μετά την άλλη.

Το πλαίσιο

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, σε μια προσπάθεια να διαχειριστούν τις εσωτερικές τους αντιφάσεις και τη σχετική τους παρακμή, μαζί με το αποικιακό πρότζεκτ του Ισραήλ, έχουν ήδη εμπλακεί σε πολεμική σύγκρουση με το Ιράν. Μέσα σε λιγότερο από δύο εβδομάδες, πάνω από 20 χώρες έχουν εμπλακεί άμεσα ή έμμεσα στη σύρραξη — μια σύγκρουση που ενδέχεται να εξελιχθεί στη σοβαρότερη και πιο απρόβλεπτη από τη δεκαετία του '40.

Η Ελλάδα φυσικά δεν έμεινε αμέτοχη. Η γεωγραφική της θέση, σε συνδυασμό με την πλήρη ενσωμάτωσή της στους σχεδιασμούς του NATO, την έχει μετατρέψει σε κομβικό κόμβο ανεφοδιασμού μέσω στρατιωτικών βάσεων όπως η Ναυτική Βάση Σούδας και η Αεροπορική Βάση Λάρισας.

Και πού κολλάει η πυρηνική ενέργεια;

Σε έναν κόσμο που επανεξοπλίζεται και αναζητά ενεργειακή αυτονομία, η πυρηνική ενέργεια επιστρέφει στο τραπέζι ως «στρατηγική λύση». Δεν είναι τυχαίο ότι η συζήτηση ανοίγει τώρα.

Το πραγματικό ερώτημα όμως δεν είναι τεχνολογικό — είναι βαθιά πολιτικό.

Πέρα από το προφανές — ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα με βαθιά ριζωμένες παθογένειες κρατικής οργάνωσης, διαφάνειας και λογοδοσίας — υπάρχει και μια δεύτερη, πιο ουσιαστική διάσταση στο ζήτημα.

Σε μια χώρα όπου τραγωδίες όπως τη κρατική δολοφονία στα Τέμπη ανέδειξαν την πλήρη κατάρρευση βασικών μηχανισμών ασφάλειας και όπου οργανισμοί όπως ο ΟΠΕΚΕΠΕ επανέρχονται διαρκώς στην επικαιρότητα για σκάνδαλα κακοδιαχείρισης, η ιδέα ότι το ίδιο κράτος θα μπορούσε να διαχειριστεί μια από τις πιο σύνθετες και απαιτητικές ενεργειακές τεχνολογίες στον κόσμο γεννά εύλογα ερωτήματα.

Γιατί όμως επιδιώκεται να ανοίξει αυτή η συζήτηση τώρα;

Προφανώς, σε τέτοια ερωτήματα η απάντηση είναι πάντα πολυπαραγοντική. Η ανάγνωση ότι βρισκόμαστε σε μια περίοδο αυξανόμενης ενεργειακής αβεβαιότητας — σε συνδυασμό με την ανάγκη για ολοένα μεγαλύτερη ηλεκτροπαραγωγή μέσα σε ένα όλο και πιο ενεργοβόρο παραγωγικό μοντέλο — αποτελεί μια βασική εξήγηση. Η πρόσφατη έκρηξη των data centers των εταιρειών τεχνητής νοημοσύνης, με την τεράστια κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας αλλά και τη μεγάλη ανάγκη για σταθερές ποσότητες νερού για ψύξη, ενισχύει ακόμη περισσότερο αυτή την πίεση.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η συζήτηση αυτή δεν ανοίγει σε μια χώρα που αντιμετωπίζει άμεσο πρόβλημα ενεργειακής επάρκειας. Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια όχι μόνο καλύπτει μεγάλο μέρος των ενεργειακών της αναγκών, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις εξάγει ηλεκτρική ενέργεια προς γειτονικές χώρες. Αυτό καθιστά ακόμη πιο ενδιαφέρον το ερώτημα: αν δεν πρόκειται για ζήτημα άμεσης ενεργειακής ανάγκης, τότε ποιοι είναι οι βαθύτεροι λόγοι για τους οποίους επανέρχεται σήμερα η πυρηνική ενέργεια στο δημόσιο διάλογο;

Μια δεύτερη, λιγότερο συζητημένη διάσταση αφορά τη βαθιά ιστορική διασύνδεση της πυρηνικής τεχνολογίας με τη στρατιωτική ισχύ. Από την απαρχή της, με το Manhattan Project, η ανάπτυξη της πυρηνικής τεχνολογίας δεν υπήρξε απλώς ένα ενεργειακό εγχείρημα, αλλά μέρος ενός ευρύτερου στρατιωτικο-βιομηχανικού συμπλέγματος. Η διάκριση ανάμεσα στην «πολιτική» και τη «στρατιωτική» χρήση της πυρηνικής τεχνολογίας υπήρξε συχνά περισσότερο θεσμική και πολιτική παρά τεχνολογική.

Αυτό δεν σημαίνει ότι κάθε πρόγραμμα πυρηνικής ενέργειας οδηγεί αυτομάτως στην ανάπτυξη πυρηνικών όπλων. Σημαίνει όμως ότι τα κράτη που επενδύουν σε τέτοιες τεχνολογίες αποκτούν τεχνογνωσία, υποδομές και βιομηχανικές δυνατότητες που εντάσσονται ευρύτερα σε γεωπολιτικούς και στρατηγικούς σχεδιασμούς. Σε έναν κόσμο που επανεξοπλίζεται και όπου οι μεγάλες δυνάμεις επαναφέρουν όλο και πιο έντονα τη λογική των σφαιρών επιρροής, η πυρηνική τεχνολογία λειτουργεί όχι μόνο ως ενεργειακό εργαλείο αλλά και ως στοιχείο ισχύος μέσα σε συμμαχικά μπλοκ όπως το NATO.

Και εδώ βρίσκεται το πραγματικό κλειδί. Η Ελλάδα — έχοντας ουσιαστικά εγκαταλείψει μια αυτόνομη εξωτερική πολιτική και παραδίδοντας τη στρατηγική της κατεύθυνση πλήρως στη γραμμή που χαράσσεται στη Βασιλίσσης Σοφίας — και σε συνδυασμό με τη σχετική ενεργειακή της επάρκεια, δεν φαίνεται να διαθέτει κάποιον άμεσο και πειστικό λόγο για να προτείνει την πυρηνική ενέργεια ως ενεργειακό «σωσίβιο».

Αυτό καθιστά ακόμη πιο ενδιαφέρον το γεγονός ότι η συζήτηση ανοίγει τώρα. Αν η ανάγκη δεν είναι άμεση και η ενεργειακή επάρκεια δεν αποτελεί το βασικό πρόβλημα, τότε η επιμονή στην πυρηνική ενέργεια δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί αποκλειστικά με όρους ενεργειακής πολιτικής. Αντίθετα, φαίνεται να εντάσσεται σε ευρύτερους γεωπολιτικούς και στρατηγικούς σχεδιασμούς που υπερβαίνουν κατά πολύ το ζήτημα της ηλεκτροπαραγωγής.

Σε αυτό το πλαίσιο, η πυρηνική ενέργεια δεν εμφανίζεται απλώς ως μια ακόμη επιλογή ενεργειακής πολιτικής. Λειτουργεί και ως στρατηγική υποδομή για το ευρωατλαντικό μπλοκ, δηλαδή ως

τεχνολογική και

βιομηχανική επένδυση που εντάσσει μια χώρα βαθύτερα σε συγκεκριμένα δίκτυα παραγωγής, τεχνογνωσίας και στρατηγικού σχεδιασμού. Οι πυρηνικές τεχνολογίες — από την κατασκευή αντιδραστήρων μέχρι τη διαχείριση καυσίμου και αποβλήτων — απαιτούν μακροχρόνιες θεσμικές, οικονομικές και τεχνικές εξαρτήσεις, οι οποίες συνδέουν το κράτος που τις υιοθετεί με συγκεκριμένα διεθνή κέντρα ισχύος.

Έτσι, η συζήτηση για την πυρηνική ενέργεια δύσκολα μπορεί να ιδωθεί αποκλειστικά μέσα από το πρίσμα της ηλεκτροπαραγωγής. Πρόκειται ταυτόχρονα για μια επιλογή που διαμορφώνει τη θέση μιας χώρας μέσα σε ευρύτερες γεωπολιτικές και τεχνολογικές συμμαχίες.

Γιατί όμως η πυρηνική ενέργεια είναι μια απαράδεκτη και επικίνδυνη ιδέα;

Ακόμη όμως κι αν αφήσει κανείς στην άκρη τις γεωπολιτικές και στρατηγικές διαστάσεις του ζητήματος, η ίδια η πραγματικότητα της πυρηνικής βιομηχανίας εγείρει σοβαρά ερωτήματα. Από τις συνθήκες εξόρυξης ουρανίου σε χώρες του παγκόσμιου Νότου — δηλαδή την κατασκευή ενός εργοστασίου που θα εξαρτάται πλήρως από εισαγόμενο καύσιμο — μέχρι το τεράστιο κόστος κατασκευής και συντήρησης των αντιδραστήρων, η πυρηνική ενέργεια απέχει πολύ από το «καθαρό» και «ασφαλές» μοντέλο που συχνά παρουσιάζεται στον δημόσιο διάλογο. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη κι αν υπογράφονταν αύριο το πρωί οι σχετικές συμβάσεις για την κατασκευή ενός πυρηνικού σταθμού, το πρώτο βατ ηλεκτρικής ενέργειας δύσκολα θα παραγόταν πριν περάσουν τουλάχιστον δεκαπέντε χρόνια. Προσθέτοντας σε αυτά την εξάρτηση από διεθνείς αλυσίδες καυσίμου και το άλυτο ζήτημα της διαχείρισης ραδιενεργών αποβλήτων, γίνεται σαφές ότι η πυρηνική ενέργεια απέχει πολύ από την «εύκολη λύση» που συχνά παρουσιάζεται.

Θα κάνει η πυρηνική ενέργεια φθηνότερο το ρεύμα;

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα που προβάλλονται υπέρ της πυρηνικής ενέργειας είναι ότι δήθεν θα οδηγήσει σε φθηνότερο ρεύμα για τον μέσο καταναλωτή. Η πραγματικότητα όμως της ενεργειακής αγοράς δείχνει κάτι εντελώς διαφορετικό. Οι τιμές που πληρώνουν τα νοικοκυριά δεν καθορίζονται απλώς από το κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου 2025 καταγράφηκαν ακόμη και αρνητικές τιμές παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, χωρίς αυτό να μεταφραστεί σε χαμηλότερους λογαριασμούς για τους καταναλωτές.

Γιατί δεν μειώνονται οι λογαριασμοί όταν η παραγωγή είναι φθηνότερη;

Ο λόγος βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Στην Ευρώπη — και κατ' επέκταση και στην Ελλάδα — οι τιμές διαμορφώνονται μέσω του λεγόμενου Χρηματιστήριου Ενέργειας. Εκεί η τελική τιμή δεν καθορίζεται από το φθηνότερο, αλλά από το ακριβότερο εργοστάσιο που χρειάζεται για να καλυφθεί η συνολική ζήτηση. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και αν μεγάλο μέρος της ενέργειας παράγεται φθηνότερα, η τελική τιμή που πληρώνει ο καταναλωτής δεν μειώνεται αναγκαστικά.

Άρα η πυρηνική ενέργεια λύνει το πρόβλημα;

Όχι. Η πυρηνική ενέργεια δεν απαντά στο βασικό πρόβλημα, που είναι το ίδιο το μοντέλο λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Ένα μοντέλο που μεταφέρει το κόστος στους καταναλωτές ενώ επιτρέπει υπερκέρδη στους ενεργειακούς ομίλους.

Ποια θα μπορούσε να είναι η πραγματική λύση;

Αντί να επενδύουμε σε πανάκριβες και χρονοβόρες τεχνολογίες όπως η πυρηνική ενέργεια, η συζήτηση θα έπρεπε να στραφεί σε ένα διαφορετικό ενεργειακό μοντέλο. Ένα μοντέλο που βασίζεται στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στην αποκεντρωμένη παραγωγή και στη δημόσια ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Μια πολιτική που θα απαντούσε στα πραγματικά προβλήματα θα μπορούσε να είναι η εξής:

- φωτοβολταϊκά στις ταράτσες των πόλεων και στα κτίρια, όχι σε καλλιεργήσιμη γη
- ενεργειακές κοινότητες πολιτών και δήμων ώστε η παραγωγή ενέργειας να περνά στα χέρια της κοινωνίας
- δημόσιο έλεγχο των βασικών ενεργειακών υποδομών και ουσιαστική ρύθμιση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας
- επενδύσεις σε αποθήκευση ενέργειας και εξοικονόμηση, ώστε οι ανανεώσιμες πηγές να αξιοποιούνται πλήρως
- προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από ανεξέλεγκτες εγκαταστάσεις που θυσιάζουν βουνά και οικοσυστήματα στο όνομα της «πράσινης ανάπτυξης».

Η ενεργειακή μετάβαση δεν μπορεί να είναι ούτε πυρηνική ούτε χρηματιστηριακή. Πρέπει να είναι κοινωνικά δίκαιη, περιβαλλοντικά βιώσιμη και δημοκρατικά ελεγχόμενη.

Το πραγματικό δίλημμα δεν είναι «πυρηνικά ή ανανεώσιμα». Είναι αν η ενέργεια θα παραμείνει πεδίο κερδοσκοπίας και γεωπολιτικής ισχύος ή αν θα γίνει κοινωνικό αγαθό.